

HET VROME WERK

De „steenen Uta,” wier levensverhaal wij in een vorig artikel beschreven, staat niet alleen op haar trede in het Kerkkoor van Naumburg. Zij is omgeven door een kring van verwanten, evenals zij en haar gemaal stichters van den Dom, en allen behoorende tot vermaagschapte geslachten. En allen uitgebeeld door eenzelfden kunstenaar. Wie? Dat blijft een vraag. Maar 't was een man van groot talent.

— In 1249, nog onder de regeering van Keizer Frederik II, heeft bisschop Diederik van Wettin met den bouw van dit Kerkkoor een aanvang gemaakt. Doch de ridders en edelvrouwen, wier gestalten de onbekende kunstenaar schiep, leefden wel twee eeuwen vroeger; we hoorden immers dat de „steenen Uta” op oudejaarsavond 999 geboren is. De beeldhouwer heeft personen uit zijn eigen tijd gekozen; misschien wel nazaten uit de geslachten der stichters, wie zal 't zeggen! Ze zijn in de dracht der dertiende eeuw gekleed, en buitengewoon natuurlijk, echt menscheijk, weergegeven. Het mooie is daarbij dat ook iets van 't lot, hun beschoeren, op hun gelaatstrekken ligt weerspiegeld, voor zoover dit den kunstenaar bekend kon zijn. We zagen het bij Uta van Ballenstedt. — Soms is het een zeer aantrekkelijk vrouwegezichtje, zooals van het Poolsche prinsesse Reglindis, dat, 1003, in het Duitsche geslacht Ekkehard trouwde. 't Is nog een heel jong meisje, of vrouwtje, misschien achttien of twintig jaar; één lieve glimlach is dit kopje; als 't niet te oneerbiedig was om zoo te spreken van een hooggeplaatste edelvrouwe, dan zouden we zeggen: „een aardig bekje.” Alles lacht en straalt van jonge vroolijkheid, de oogen niet het minst, en er is een allerliefst kuiltje in 't kinnetje dat, met de ronde wangen, zoo stemmig door den hoofdhoek is omsloten. Moest hier een andere titel staan, dan zou ik zetten: „De glimlach van Reglindis.”

De glimlach van Reglindis

Timo van Kystritz

Doch er is een ander gelaat, even onsympathiek als dat der jonge Reglindis vriendelijk en bekoorlijk is. Dat is Timo van Kystritz, uit het geslacht Wettin, een hoog heer, want de beide voornaamste, en dus zeker ook wel rijkste, stichters, Herman en Ekkehard II, waren zijn ooms van moederszijde. Timo moet een onwaardig mensch zijn geweest, zelfs volgens het oordeel dier tijden, dat wraakgierigheid lichter verschoonde. Bij een paardenwedren ter gelegenheid der Paaschprocessie gehouden, had een andere ridder Timo in drift een klap gegeven. Ware hij toen óók maar driftig opgestoven om, desnoods dubbel en dwars, dien klap betaald te zetten, dan ware dat naar de toenmalige begrippen tenminste eerlijk spel geweest. Eigen recht, en ook kórt recht, was destijds wel eens noodig. Maar Timo zweeg en handelde niet; hij wilde zooals dat zoo teekenend heet „koude wraak” oefenen, d.w.z. den wrok behouden als de toorn reeds lang is gestild. Toen hij een vol jaar later dienzelfden edelman in 't steekspel ontmoette, heeft hij hem op onridderlijke wijze vermoord. Of men, zooals de rechter dat noemt, Timo van Kystritz „tot moord in staat achtte?” Daar heeft de beeldhouwer plastisch op geantwoord. Men moet zijn boosaardig gezicht maar eens zien! Er ligt een voortdurende dreiging in de kleine, te dicht bijeen geplaatste oogen, en de wangen zijn opgeblazen, alsof hij wil gaan sissen van woede en nijd. Men kan ook aan een stier denken, die den stootigen kop reeds omlaag houdt. En de ridder, die daar, eeuw in, eeuw uit, naast hem staat, Wilhelm van Camburg, eveneens uit het geslacht Wettin gesproten, heeft juist zoo'n bijzonder zachte en edele gelaatsuitdrukking...

Er is nog een gestalte, waarin de plastiek duidelijke taal spreekt; dat is graaf Dietmar, uit het Billunger geslacht, door zijns vaders zuster Swanhildis weer volle neef van diezelfde Herman en Ekkehard II. Het gelaat is fijn gevormd; een smalle neus, en oogen welke stand iets gedruks heeft, iets van beklemming of hulpeloosheid. Graaf Dietmar was door zijn eigen vazal Arnold

beschuldigd van plannen tot moord op den Keizer, Hendrik III. Het middeleeuwsche godsgericht, dat toch wel een zeer willekeurige en zeer eigenmachtige wijze van „berechten” was, viel in zijn nadeel uit, en Dietmar stierf. Heeft de tijd toch nog zijn onschuld bewezen, en is aan den kunstenaar van zooveel later de mare daarvan ter oore gekomen? Graaf Dietmar ligt in den Dom begraven, wellicht is hierin een aanwijzing te zien dat hij op valsche gronden is aangeklaagd.

Hoe dit zij, in 't oog van den kunstenaar is hij geen misdadiger geweest. En de tragiek van Dietmars doods-lot heeft hij kenbaar gemaakt met een eenvoudig middel. Het wapenschild, dat de andere ridders meestal tusschen hun voeten op den grond laten rusten, is bij Dietmar hoog aangebracht, ter helfte van het aangezicht. „Occisus,” „verslagen,” staat op den rand van 't schild, en deze rand bedekt den mond. Heeft de kunstenaar willen beduiden, dat deze mond tot zwijgen is gebracht in een onverdienden dood.....?

... ..
Ook tafereelen uit het lijden des Heeren heeft de ongenoemde kunstenaar met treffende plastiek in steen gebeeld. Aangrijpend in zijn middeleeuwsche felheid is „De Zilverlingen.” Judas ziet niet naar de groote muntstukken, welke in zijn hand worden neergeteld. Hij staart voor zich uit, en zijn half geopende, hijgende mond verraadt reeds zijn wanhoop. Meesterlijk ook is „Petrus' verloochening,” door de houding van den discipel die, zoo 't schijnt, zich platdrukt tegen een schuin vlak, alsof hij zoo kon ontkomen. En de dienstmaagd, een gewone, eenvoudige vrouw tikt hem met den vinger

op den schouder: „Ontken het maar niet langer. Gij waart óók met dezen, uw spraak maakt u openbaar.”

... ..
Waarom nu dit alles „het vrome werk” moet heeten? Omdat werk als dit, zij 't dan niet met een zoodanig gróót talent uitgevoerd, niet enkel te Naumburg in den Dom, maar in zoo vele kerken en kapellen is verricht door kunstenaars, die niet anders vroegen dan in Gods Huis te mogen bezig zijn. We willen de middeleeuwen niet verheerlijken, er zal toen wel even veel zonde bedreven zijn als nu; in menig opzicht was er ook meer duisternis dan nu. Maar 't moet toch iets heerlijks zijn geweest om in een nog niet ontkerstende wereld geleefd te hebben.

Alles van de zooveel kleinere middeleeuwsche stad was voor de groote kathedraal bestemd. De adel en de geestelijkheid bedachten haar met milde schenkingen. En voor den poorter, door den Schepper begaafd met kunstvaardigheid, bestond er geen grooter levensvreugde dan aan de verfraaiing der kerk zijn diensten te wijden. Het waren „naamlouzen,” die dit deden. Ze hebben, jaren aaneen, iederen dag weer, hun schreden gericht naar de kerk, hun gereedschap ter hand genomen, en in stille onbekendheid geschapen wat thans de bewondering der kunstkenners wekt. Zij wenschten niet zélf beroemd te worden, zij wilden enkel dat de kerk van hún stad de schoonste zou zijn, om in haar schoonheid God 't meest te eeren.

Laat deze gedachte ons vervullen bij den aanblik van het v r o m e w e r k, door vergetenen gewrocht.

HENDRIKA KUYPER-VAN OORDT

MISTIG WEER